

## **MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MAKTAB TA'LIMIGA SIFATLI TAYYORLASHDA IQTISODIY TARBIYANING O'RNI**

**Maxmudova Marjona Muxtor qizi**

Buxoro davlat pedagogika instituti Ta'lim-tarbiya nazariyasi  
va metodikasi yo'nalishi magistranti

**Annotatsiya:** Mazkur maqolada maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash jarayonida iqtisodiy tarbiyaning ahamiyati ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil qilinadi. Bolalarda iqtisodiy tafakkur, tejamkorlik, mehnatsevarlik va resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishning nazariy asoslari yoritiladi. Shuningdek, maktabgacha ta'lim muassasalarida iqtisodiy tarbiyani samarali tashkil etishning metodik jihatlari ko'rib chiqiladi.

**Kalit so'zlar:** maktabgacha ta'lim, iqtisodiy tarbiya, pedagogik jarayon, tejamkorlik, mehnat tarbiyasi, iqtisodiy tafakkur, bolalar rivojlanishi.

**Аннотация:** В данной статье анализируется научно-педагогическое значение экономического воспитания в процессе качественной подготовки детей дошкольного возраста к школьному образованию. Выделены теоретические основы формирования у детей экономического мышления, бережливости, трудолюбия и рационального использования ресурсов. Также рассмотрены методические аспекты эффективной организации экономического воспитания в дошкольных образовательных учреждениях.

**Ключевые слова:** дошкольное образование, экономическое воспитание, педагогический процесс, бережливость, трудовое воспитание, экономическое мышление, развитие ребенка.

**Abstract:** This article analyzes the scientific and pedagogical importance of economic education in the process of high-quality preparation of preschool children for school education. The theoretical foundations of the formation of economic thinking, thrift, hard work and rational use of resources in children are highlighted. Also, methodological aspects of the effective organization of economic education in preschool educational institutions are considered.

**Keywords:** preschool education, economic education, pedagogical process, thrift, labor education, economic thinking, child development.

### **Kirish**

Zamonaviy ta'lim tizimida maktabgacha ta'lim bosqichi shaxs rivojlanishining eng muhim davrlaridan biri sifatida e'tirof etiladi. Aynan ushbu davrda bolalarda ijtimoiy, intellektual va ma'naviy sifatlar shakllana boshlaydi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida bolalarni har tomonlama rivojlantirish, ularni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash dolzarb pedagogik vazifa hisoblanadi.

Bolalarni maktab ta'limiga tayyorlash jarayonida ularning bilish faolligi, mustaqil fikrlash qobiliyati va hayotiy ko'nikmalarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, bolalarda iqtisodiy tafakkur elementlarini shakllantirish ham muhim pedagogik yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Chunki iqtisodiy tarbiya orqali bolalarda mehnatga hurmat, tejamkorlik, mas'uliyat va moddiy boyliklarga ongli munosabat shakllanadi[1].

### **Iqtisodiy tarbiyaning nazariy asoslari**

Iqtisodiy tarbiya pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi bo'lib, u bolalarda iqtisodiy tushunchalar, iqtisodiy madaniyat hamda resurslardan oqilona foydalanish ko'nikmalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Pedagogika fanida iqtisodiy tarbiya shaxsning iqtisodiy ongini rivojlantirish va iqtisodiy faoliyatga tayyorlash jarayoni sifatida talqin qilinadi[2].

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun iqtisodiy tarbiya oddiy hayotiy tajribalar orqali amalga oshiriladi. Masalan, o'yin jarayonida pul, mahsulot, savdo, mehnat kabi tushunchalar bilan tanishish orqali bolalarda iqtisodiy tasavvurlar shakllanadi. Bu esa bolalarning atrof-muhitdagi iqtisodiy munosabatlarni tushunishiga yordam beradi.

Shuningdek, iqtisodiy tarbiya bolalarda tejamkorlik, tartiblilik va mas'uliyat kabi sifatlarni rivojlantiradi. Ushbu sifatlar esa bolalarning ijtimoiy hayotga moslashuvi va keyingi ta'lim bosqichlarida muvaffaqiyat qozonishida muhim omil bo'lib xizmat qiladi[3].

### **Maktabgacha ta'limda iqtisodiy tarbiyani tashkil etish**

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani tashkil etish pedagogik jarayonning muhim tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu jarayon bolalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda amalga oshirilishi lozim.

Iqtisodiy tarbiyani samarali tashkil etishda quyidagi metodlardan foydalanish mumkin:

- didaktik o'yinlar orqali iqtisodiy tushunchalarni shakllantirish;
- amaliy faoliyat jarayonida tejamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish;
- kuzatish va suhbatlar orqali iqtisodiy jarayonlarni tushuntirish;
- mehnat faoliyati orqali mehnatning qadriyatini anglatish.

Masalan, "Do'kon", "Bozor", "Sotuvchi va xaridor" kabi rolli o'yinlar bolalarda iqtisodiy munosabatlar haqida boshlang'ich tasavvurlarni shakllantirishga yordam beradi. Bu o'yinlar orqali bolalar pul, savdo, mahsulot va xizmat kabi tushunchalar bilan tanishadilar.

Bundan tashqari, bolalarni oddiy mehnat faoliyatiga jalb qilish ham iqtisodiy tarbiyaning muhim vositasi hisoblanadi. Masalan, o'yinchoqlarni tartibga keltirish, gullarga suv quyish yoki kichik topshiriqlarni bajarish orqali bolalarda mehnatsevarlik va mas'uliyat tuyg'usi shakllanadi[4].

Iqtisodiy tarbiyaning mohiyatini ochib berishda eng muhim jihatlardan biri bu bolalarda mehnatga bo'lgan munosabatni shakllantirishdir, chunki iqtisodiyotning asosi mehnat bo'lib, bola mehnatning qiymatini anglamaguncha, moddiy boyliklarning qadriga

yetmaydi va ularni isrof qilishga moyil bo'ladi. Maktabgacha yoshda mehnat tarbiyasi o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish, oila va guruhi uchun foydali ishlar bajarish, tabiatni asrash va oddiy hunarmandchilik elementlarini o'z ichiga oladi. Bola o'z qo'li bilan biror narsa yasaganida, tozalaganida yoki o'stirganida, u shu jarayonda sarflangan vaqt va kuch-quvvatni his qiladi va natijada olingan mahsulotga alohida g'amxo'rlik bilan qaraydi. Bu psixologik mexanizm kelajakda unga har qanday moddiy ne'mat ortida inson mehnati turganligini tushunishga yordam beradi. Masalan, agar bola o'zining kiyim-kechaklarini yig'ishtirishga, o'yinchoqlarini joyiga qo'yishga odatlangan bo'lsa, u maktabga borganda daftar, qalam va o'quv qurollarini ham ehtiyotkorona saqlaydi, ularni yo'qotmaydi va yangisini so'rayvermaydi. Aksincha, hamma narsani tayyor holatda olishga o'rgangan, mehnat jarayonidan yiroq o'sgan bolalarda isrofgarlik, beparvolik va "barcha narsa o'z-o'zidan paydo bo'ladi" degan noto'g'ri tushuncha shakllanishi mumkin, bu esa maktab davrida o'quv jarayoniga salbiy ta'sir ko'rsatadi, chunki bunday bolalar dars qurollarini tez yo'qotadi, ularni yangilashni talab qiladi va oila byudjetiga ortiqcha yuklama bo'ladi. Shunday qilib, iqtisodiy tarbiya bevosita mehnat tarbiyasi bilan chambarchas bog'liq bo'lib, ularni ajratib bo'lmaydi va maktabgacha ta'lim muassasalarida bu ikki yo'nalishni uyg'unlashtirish bolaning shaxs sifatida shakllanishida hal qiluvchi rol o'ynaydi.

Bolaning iqtisodiy tarbiyasida oila muhiti yetakchi o'rin tutadi, chunki bola dastlabki iqtisodiy ko'nikmalarni aynan oilada, ota-onasining xulq-atvori, gap-so'zlari va hayotiy qarorlari orqali o'zlashtiradi. Ota-onaning xarid qilish madaniyati, pulni qanday sarflashi, kerakli va keraksiz narsalarni farqlashi, tejamkorlik yoki isrofgarlikka moyilligi bola ongida chuqur iz qoldiradi va uning kelajakdagi moliyaviy xulq-atvorini belgilab beradi. Agar oilada rejasiz xaridlar qilish, ortiqcha narsalarni sotib olish, ovqatni isrof qilish kabi holatlar kuzatilsa, bola ham shu modelni o'zlashtiradi va uni normal holat deb qabul qiladi. Aksincha, oilada byudjetni rejalashtirish, kerakli narsalarni ustuvor qo'yish, elektr suv va gazdan tejamkorona foydalanish, eski narsalarni tuzatib ishlatish kabi an'analar mavjud bo'lsa, bola ham tejamkorlik, mas'uliyat va oqiloqlik kabi fazilatlarni o'ziga singdiradi. Maktabgacha ta'lim tashkilotlari va oila o'rtasidagi hamkorlik shu nuqtada alohida

ahamiyat kasb etadi, chunki tarbiyachilar oilaga iqtisodiy tarbiya bo'yicha metodik ko'rsatmalar berishi, ota-onalar uchun seminar-treninglar o'tkazishi va oilaviy loyihalarni tashkil etishi mumkin. Masalan, "Oilaviy byudjet", "Tejamkor oila", "Mening birinchi jamg'armam" kabi mavzularda oilaviy musobaqalar yoki loyiha ishlarini tashkil etish orqali bolalar va ota-onalarni birgalikda iqtisodiy masalalarni muhokama qilishga undash mumkin. Bunday yondashuv nafaqat bolaning bilimini oshiradi, balki oiladagi iqtisodiy madaniyatni ham yuksaltirishga xizmat qiladi, natijada bola maktabga tayyorgarlik ko'rish jarayonida yanada mustaqil, oqil va hayotiy vaziyatlarga moslashuvchan bo'lib yetishadi.

Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun iqtisodiy tarbiyaning eng samarali vositalaridan biri bu o'yin faoliyati, xususan, syujetli-rolli o'yinlardir, chunki o'yin bola uchun haqiqiy hayot modeli bo'lib xizmat qiladi va u orqali bola turli ijtimoiy-iqtisodiy rollarni sinab ko'radi. "Do'kon", "Bozor", "Bank", "Oila", "Korxona" kabi o'yinlarda bolalar sotuvchi, xaridor, kassir, bankir, ota-ona va ishchi rollarini o'ynash orqali pulning aylanishi, tovar narxi, savdo-sotiq qoidalari, kredit va jamg'arma kabi tushunchalar bilan tanishadilar. Bunday o'yinlar jarayonida bola hisob-kitob qilish, tanlov qilish, muzokara olib borish va hamkorlikda ishlash ko'nikmalarini rivojlantiradi. Masalan, "Do'kon" o'yinida bola ma'lum miqdorda pulga ega bo'ladi va u o'ziga kerakli o'yinchoqlarni sotib olishi kerak, lekin puli cheklanganligi sababli u nimalarni olish va nimalardan voz kechish kerakligini hal qiladi, bu esa unda prioritetlarni aniqlash va rejalashtirish qobiliyatini shakllantiradi. Yoki "Bank" o'yinida bola pulni saqlash, foiz olish va kelajakda katta xarid uchun jamg'arish g'oyasi bilan tanishadi. Bu o'yinlar shunchaki ko'ngilochar emas, balki chuqur pedagogik mazmunra ega bo'lib, ular bola miyasida iqtisodiy mantiqni ishga tushiradi va maktab davrida matematika fanini, xususan, hisoblash, masala yechish va mantiqiy fikrlashni o'zlashtirishda katta yordam beradi. Tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, maktabgacha yoshda iqtisodiy mazmundagi o'yinlarda faol ishtirok etgan bolalar boshlang'ich sinflarda sonlar bilan ishlashda, masalalarning shartini tushunishda va yechim topishda tengdoshlariga nisbatan ancha muvaffaqiyatli bo'lishadi, chunki ular uchun raqamlar shunchaki belgi emas, balki real hayotiy qiymatga ega bo'lgan vositalardir.

### **Iqtisodiy tarbiyaning bolalarni maktabga tayyorlashdagi ahamiyati**

Maktabgacha yoshdagi bolalarda iqtisodiy tarbiyani shakllantirish ularning maktab ta'limiga muvaffaqiyatli tayyorlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Chunki iqtisodiy tarbiya orqali bolalarda mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va mas'uliyatli qaror qabul qilish ko'nikmalari rivojlanadi.

Bundan tashqari, iqtisodiy tarbiya bolalarda quyidagi sifatlarni shakllantirishga yordam beradi:

- tejamkorlik va tartiblilik;
- mehnatsevarlik;
- mas'uliyat hissi;
- mustaqil qaror qabul qilish qobiliyati.

Ushbu sifatlar maktab ta'limida muhim ahamiyatga ega. Chunki maktabdagi o'quv jarayoni ma'lum tartib, intizom va mas'uliyatni talab qiladi. Iqtisodiy tarbiya orqali shakllangan ko'nikmalar esa bolalarning ushbu jarayonga tez moslashishiga yordam beradi[5].

### **Xulosa**

Xulosa qilib aytganda, maktabgacha yoshdagi bolalarni maktab ta'limiga sifatli tayyorlash jarayonida iqtisodiy tarbiya muhim pedagogik ahamiyatga ega. Iqtisodiy tarbiya bolalarda iqtisodiy tafakkur elementlarini shakllantirish, tejamkorlik va mehnatsevarlik kabi ijobiy sifatlarni rivojlantirishga xizmat qiladi.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida iqtisodiy tarbiyani o'yin, mehnat faoliyati va amaliy mashg'ulotlar orqali tashkil etish bolalarning bilim va ko'nikmalarini yanada rivojlantiradi. Shu sababli maktabgacha ta'lim jarayonida iqtisodiy tarbiyaga alohida e'tibor qaratish zamonaviy pedagogikaning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

**Foydalanilgan adabiyotlar:**

1. Qodirova F.R., Toshpo‘latova Sh.Q. Maktabgacha pedagogika. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019.
2. Ishmuhamedov R. Pedagogika asoslari. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2018.
3. Karimova V.M. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2017.
4. O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi. Maktabgacha ta’lim tizimini rivojlantirish konsepsiyasi. – Toshkent, 2020.
5. Shodmonova Sh. Maktabgacha ta’lim metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2021.